

بِهْفُورِ دِیوار

* غفور صالح عبدالله *

پیشکشه به ئەندىرى يېيىچ پالەوانى
چىرۇكى (زۇورى زمارە ۶) چىخۇف

دە سالىك دەربەدەرى وەكۆ نامۇيىك و نەفرەت لېكراوىك بۇنى
ھاتمەوە... دەرەوە خانۇوە سېيەك گەلىنى سەرما بۇو «تۇنلىنى
تەزىيە بۇو» سەرمایىھەكى بەلەزەت بۇو ئەو دەرەوەيەرى وەكۆ
پەرەسەنلەكەبەكى نامۇ تاساندۇبۇندا داروپەردۇو لە گۇچۇو
بۇون، پەل و پېيان شاكابۇو (سەرمەتلىكى من بەلەزەت بۇو،
دەشىي مiliون كەس تىئىر جىنۇرى كەن و نەحلەتى بەسەرا
بىيارىتن. يەكىكە لە دىياردانەش كە ھەمىشە ھەرەشە و گۈورەشە
لە بۇونى مەرۆف دەكا، يان دەشىي لەمەر من جۇرە خەبەلىتكى
خۇزى كوشتن بى) ئەو سەرمایى مۇسکۇو بىرسۈرگىش نەبۇو كە
نەنتۇشا لە چىرۇكەكانىدا باسى كىردو، گوايە گۈنى يەنەنە
وەكۆ ھەۋىرى ھەلبىزكەو ھەلەدەورىنى، لە ولاتى لاي خۇمان

خانسووە سېيەكەم كەرە قۇناغى پشۇودان، تۆبلى كونجى
بىرياردا ئىتكى دېكە. ئەنجا دواي ئىرە بەرەو كۆن بىريار بەدم و
بۇي تىرى تەقىيىم؟ توتىكە ناگىرم....! دەمبىك بۇو وەتكەي
ئەنتۇشام كەردىبۇوە حەمايىل و لەسەر شانىكىم دامدۇرۇبىو، يان
كەردىبۇوە مەلم، خۇم بىنە خەلاقاند. (بەختە وەرىي راستەقىنە
بىنەنىيائى مەحالە) خۇيىشىم پىم نەزانىيىو كە چۈن، رقم
لىرى ھەلسابۇو «لە وەتەبە»، دەمۇيىت بەھەر كلۇچى بىن لە
تارماقى و خېسىرى ئەو وەنە حلەتىيە رەھابىم، قۇوتا زەرمىم،
بېرەۋىنەمەوە. نەمدەويىت بىگەرپىمەوە بۇ ئەو شارەي كە دووايى

خوم بختم له نیو دوزه خیکی قیرین دا ته راتینی بورو،
 دهربازبونیش لئی محال بورو، بونیه بهو تهرحه به فتارم ده کرد
 یان به فتارم بهو تهرحه بورو، بی ئوهی خوشم لئی به ئاگایم،
 تا که وتمه نیو هلذیزیکی هزار به هزاری توشهی ئوانوه،
 ئارهز ووه سرسه خته کانم رووهو ئامیز ئافره تیکی به شتاله
 پله کیشیان کرم، هزاران جار له زهربای پرشه پولی
 هوه کانی ئودا ده بومه پر ویه کی بی نویز، دوای
 بی راز کردنیکی نیچگار، بوسزو کلپهی حزم به دم زوره
 زوری گریانه و خب ده بورو، ئالای خو به دسته و دانی
 هلده کرد.. له گەل بونی یه کم منالمان سی به سی به جیم
 هیشت، له دفته ری بون و بی ره وریما کوڑیمه، دوای
 نووهش ئویش موریکی نوی تری نایه سر لابرهی
 هلپر و وکاوی فچکه دله کم، بورو قوبه یه کی له زنجیره
 خوکوشتنی بی دنگه کانم.. نه للا، که ریکه و تیکی
 به ده ختنه یه، هدرزه کاریکی گرمیانی له هه مسو
 داب و نه ریت و دواکه و توویه کی هلی، له وی بری شارستانیه تا
 بیشه میانی جاده و کولانه پر نخوشیه کانی سیکس و له ش
 فروشن و بون و تامی سنده ویج و به دهستی، به ریکه و تیش
 له کوشی ئافره تیکی برسی هممو شتی ثوفره بگری..!.. بون
 ده رهه دوره هلمسرانی، به رده قاره مان بیو شیره به فرینه،
 به رهه ناسیلک دهی دا بچراند بورو، به فر دایپوشیبو، تنهها
 کوندره کی ڈیزی رهش ده چووه، چلووره شوره وه بورو کانی
 به رهه کی که وکو بیزه ریکی گیز و گه وال بیوونه کەنله
 دره کانی، هندیکیان له ناوه راسته، یان له نوکوه به هج
 هویه کی بی شکابوون، بنیادم بونی سهیره، یان ده شنی
 هلی، زور ناوی تریش هبیه ده تواني لئی بئی، خوی
 ده مری، داروبه رد ده کاته میزووی بون و نه مری خوی،
 نووهنه شته مردوه کانی سروشت میزووی بونی ده پاریز،
 که چی خوی ناتوانی بیماریزی..! ده شنی نام گابه رده،
 گابه رده کی - سیزیف - بی، ئه گر ئویش نه بی، ده شنی نام

ده شنی هر که به فر باری کەشی ناو به فر فینک ده بی، به لام
 کزه سایه کی له گدرووی ده بنه کەو و کو دهه گویزان
 هملی ده کرد، به فر کەی ده بست. به فر کەش تازه خستبووی،
 دوهنه کانی قەپال بیزه کیووکه سەر و پالتۇی بەلمک بەلمک
 سیان له خویان لوول دابسوو... بەریزان، بۆ ساتە وەختى،
 یان تەنها جارى نەگەر رووخست بە فەرمۇن لە دنیاپى بې ئىشى
 بىرۇكەی چىرىكە کانم بەلسەبىم، بۆ ساتە وەختى بە هزاران
 پىشىو پەرۇقىرى سېچى دەلاققى (نەزىفە کانم) دەم بەست كەم.
 ئەگەرجىش ئەسى نەم جارە (سەزىفيكى) دىكەيە، بون و
 تامىکى دىكەيە، زانىکى دىكەيە، پەرۇھى خوکوشتنىکى
 دىكەيە، ناوم - مقادىر رۆستم - ، بەریکەوەنىش بومە نووسەر،
 يە كەمچار لە دەزگايەكى چاپەمنى بومە گىڭىر، لەپاشانىش
 كۆلکىشى كىپ، دوا جارىش كارى تىپ بىنخىشتىان خستە
 ئەستوم. بەم كارە فە خوشحال و خوشنود بوم، ئەۋەندەش
 خوشنود بوم بونی هەر ئەرۇزە نامە كەم بۇ شارە كەمان بۇ
 دايىكم رەوانە كرد، كە كورە كەي سەرى گورىسىكى گرتۇو،
 چاوهرىنى ئەوهشى لى دەكىرى بىتە شت.. نبۇومە هېچ...
 دايىكىشىم هر كەزانى نووسەرم ئەرۇزە گەرامەوە بۇ
 شارە كەمان يە كەم مۇوجەي فەرمانە كەمى بەدمى، چەمۇلەيەكى
 لى نام و وقى ئىسكت خواتمە وەسىتە كەي باوكت باش ھىنابە
 دى، ئەيوىست بىتە دختۇر بۇ تەخوشىيە كەي
 چارە سەر كەي.. دايىكم، تا دواي چەندە سالايكىش نەيدەزانى لە
 كۆلچى سەرنە كەوتۇم.. سەرم نەبردۇ، لە رۇۋەنامەيەك دا بومە
 نووسەرىنىكى دەرەجە هەمەت، ستوونىكىيان بىن دابۇم، خۇم و
 خەلکىم بەقسە بى سەرپەرە كانم تەفرە دەدا.. دايىكم
 نەشىدەزانى ئە سالانە كۆلچىم بەراونان و هەلخەلە تاندىنى
 كچان بەسەر بىردو، چەندان كىرۈش لە بەر سەركىشى و
 بىنەقائى من دەسەردارى خوبىندان بون و مېرىدىان كرد، وانا
 بەختىانم سووتاندو پاشە رۇزىيان چووه كوشى و بىزى
 مېرىدوزاقي و زوقى مندال بە خىوکردنەوە. وا دىبارە، لە بەر ئەوهى

خانووه سپهه که له دوله که می براانبه ریزه کیوه که به ته رحی ناشه
بردیکی چوری شیر مت بیسو، دیواری چوارم و دینگه کان
تازه گه چکاری کرابونه و، له دوور راش سهربانه که می دیار بیو
دارمال به فر بیو، به لام سی دیواره که می دیکه سهروم مر ناوینه
به ندبیون، لمناوه و دو ده رگا لمسه دیواری چوارم ده می
رهشیان دابیوه، پیش خزمته کان لیوه ده چونه ژووره و،
به دهستی پریش داخوازی مشتریه کانیان هملگرتووه، ده هاتنه
دهره و، له روزی واش دا کم مشتریه، تمثنا دوسنی لاو له
قوزبینی به دم فیشکه جگه ره پیک هملدانه و، زورجارت بهین
دهنگی چاویان ده بری به دهره و، وتاس ده بردنه و.. ثافره تی و
دو سی منال و زرته بوزیک قوزبینیک دیان سیخناخ کرد بیو،
به کاره خووه به نان خواردن و ملوش بیون، دیار بیو دیمه نی
به فره که نیشه های کردبیونه و، بیان ریگای پی گرت بیون..
یکیک لپیش خزمته کان به کاره خووه بزه کی (مزیده فده)
لیم هاته پیشه و:

- فرموو..؟

- قابی شیری شیرو، له گل کاسه بیه به فری خوایی..

- مهزه..

- پی ناوی، تالی تالی ده بری..

بزه کی نه و ساوی هاتنی و لئی داو رپیشت. زورجارت چاوم
ده بری به نه و نافرته که زرته بوزه که براانبه ری رپیشتبیو
و پشتی لیم بیو. نه و نافرته بیو که به نه ز لی کردنی و ده میکه
ده قم گرت و، چاویک ده توت و هرج و نگی تاریکی هدیه
ده بخشی. چند جاریش به مرس و موجی له گل زرته بوزه که می
براانبه ری ده تاختاوت، «ناناسر گیفنا» یه کی و یاد ده هینامه و
له گلینه کانی دا خست بونه و بسی ناوته و. به
نه ماشکر دنیکه و چاوی هملده بری زور و اتاو لیکدانه و وی
و خوشم کرده «گوروف».. (سرجه می گوهه ری بنیادم
بریتیه له هستی بر سیه تی و سرماو به دناری و زیان و ترسی
هملیتیانه لم مردن، همو زیانیش لدم هستانه دایه). هر که
دووای ده سال دور به ده ری و کو نامویک بی شاره کم گه رامه و،

گابه رده هر لمسه تای بیونه و سروشت بو دیکوری خوی
له وی دانابی. بیان نه و گابه رده بی که - پرمیشون - بیان
پیوه بسته و، با خود پاله و ایکی دیز زه مان هر بو گره و کردن
له جیگایه که و هیناویه تی وله وی داناوه.. له درزی
شووشه به ندی خانووه سپه که و، سه مفوتبایه کی کورزن خوی
ده کرده ژووره و، کورزن سه دان نه سپ، بیان که متر دهیان
نه سپی رهش و سوور و سپی و کوینه، له و بناهه و له ناو جه رگه
میز و وه کشکه لانی پر کرد بیو، یه کیک له نه سپه کان گلاو
هه پرون و به شهیرون بیو، سواره که پیشی خدلتان خوین بیو،
له پال گابه رده که خوی شارده و، تارا سپه که بشاره که
پاله پله که خوین تاریکی کرد، شیره به فرینه که لمناو
ده ریاچه بیه کی ره نگ سووردا لمنگه ری گرت بیو، دیاردهی
مه لکشان و داکشانی پیک هیناو شه پله کان خویان ده کیشا به
قه پر غه کانی شیره که و. و ناگا هاتمه و پتر له پنجا سال به ره و
دواگه رابو و مده، رقم له خوم بیو، نه مزانی بیو..؟. له هم مو
کاتر میره کانی ناوخودا سه ساعت له ده مسوعه سر لاکل بیو،
خوره که له دیبوی دم کلی ده بندنه کم و بهین ره زامه ندی خوی
که و تبوه خملوه نیکی کاتیه و، بیان هر له بیانیه و گه واله کان
به ته ما بیون به رده و امی به پیلانه که بیان بدهن بو گوره و شاره دانی
هد تاوه که، جاریکی دیکه بونشی گرد و دن بمقوازه خی په می
نه زیو بته نه. دوای دره نگه نیو ره ویک له جاده و کولانه به فر
به ستوه کانی شاره که - برایم پاشا - خوم ده فرتاند،
ثوتومبیلی بیو حه شارگه که گرم بیونه و م، نه مزانی نه و
ماوه بیه نیوان شاره که و خانووه سپه که خوم لی که و تبوه، بیان
نه و نه تا که و تبوه نیو گرمی له خونچوونه نه بدیه کانمه و، هر
نه و نه ناگا له خو بیو زه نگیکی نه فسووناوی ناوه و به خه بیه
هینامه و، که گه بستو و مه ته ده بندنه که و به رانبه خانووه
سپه که ش، به دو دلیه زگما که کم و، بیان نه بدیه کم و
(رانله) کم حالی کرد له وی را دینه خواره و. (نه للا بونی
به فر.. بونی به فر و بونی جه سته ناره قاوه نافرهت..!)

چاویلکه که برو تنه کانی دانه پوشیوو. رینیکی چنانگی -
سه کسووکه - ماش و برنج بیوو، کتیبیکی گهوره، یا چاکتر
وایه بلین ده فسیریکی قباره گهوره نابووه بن هنگل، تا
به جیشم هیشت بوم درنه کهوت ج نهینیکی له گهل خویا
هملگرتووه، بهبی خولق کردن کورسیه کی لای میزه کهی منده
راکیشاو، له لای چهپمه وه روئیشت.. دیسان پیشخرزمته که
وه کو نه و ره فشاره له گهل منا کردی به همان ره فثار له ویش

نزیک بوروه:
- فرمموو..؟

بی نهودی سمر هملبری:

- قاپی شیری شیرو کاسه یه ک به فری خوایی..
- بعلی.. مازه..؟

هر بمو دو خی پیشووی و هرامی دایمه وه:
- بیمی ناوی، تالی تالی ده بربی..

پیشخرزمته که بو نویش همان زرده ده نهودساوی هاتی..
چاویکی ترم بربه «ثاناسرگیفنا» کهی برانبرم. ثه مجاہریان
چاوه کانی (خچه) بیان و بیره نامه وه، نه و نافره ته که به حمز
لی کردنیووه ده قم گرتلووه، له هر زه کاریوه ده بیان خهونی پیوه
ده بینم، خه جمش به زوره ملنی به کابرایه کی شیت و شوریان به
شودابوو، ئنجامیش هر له گهل لووسکه یه ک هملات و من و
کابرایه کشی همانه سارد هیشتله وه.. کابرا پالتو ره شده که
به جمگه ناوه راستی قامکه دریزو زرافه کانی دهسته چه پهی،
تدق و توقیکی به نوازو و هندله ک جاریش نه ازی هملده ستان،
دهستوت لاسای هنديه سوره کان ده کاتمه وه، وه کو ده نگی
کوودیه کی ناوه کنول کراوی و ووشکوه بورو، درنگه ده هات.
چاوم تی بربی بزه یه کی سهیر، بزه یه ک له نیوان بی نومیدی دل ده
دنیا خوشی لبرو خساری دا ده خنایه وه، یان بزه یه ک بورو له نیوان
خم و نهود سه وه راده چه نی.. جارو بیاریش نه رمه کوکه یه ک
ده کوکی، دیار بیو لبروو نه ده هات به کامی دله وه بکوکی،
بوبه (شمسی) ماسوولکه کانی سروچاوی هملده پان، خوین
پرویزه ری پرو خساری ده ته نی، ئاگام لی بیو جاریکیان
ده سه سریکی ده رینا، دم و پلی بی سریه وه، هر که ویستی به
پله بی ئاخنیتے گیر فانیه وه، خوینیکی گدش چمکنی
ده سه سریه کهی سوره کردبیوو، هست به کولدان برانبرم له
چاویانی راده دره و شایه وه، بوبه به کزیه کمه دهستینیکی هینا بدسر

دایکم پاما هملشاخا «ها سه ره ره لکوی بوروی؟.. خوت
داده نی..»

- نه خیر.. سه ره ره نیم.. سه علووکم..

دایکم واتای (سه علووکی) نه ده زانی بوبه به تو ورمه وه
به ره رچی دامده وه:

- نه خیر.. خویزیت..

- بد دووای ده رمانی ته نیایه وه ویلم..

- ده بروز کچه قره جیک همل خرینه و نه وه ش ده رمان و
بیزیشه وه... نه ده زانی نه وه شم بی اساغی تاقی کردوته وه،
له گه رمه ای نامیزی ده بیان مینه دا ته نیایه کم برانبرم
دهسته ویم خ ده وستا وه ره شه لی ده کردم، تولتی وانه نی،
ژووری نووستن گهوره ترین مرگه سانه.. نیستاش نه زن و نه
دوستم همیه و نه ده زگیران.. یان گوزه رانیکی پر روتین، به
هزار بگره و بردہ ماوهی فرمانه بی پراوکم له ده زگاکه بد سر
ده بیم. یان به یه ک دوو درو دایکم فریو ده دم، به ره و
(خه راباتیک) لیز ده بمه وه، له بیش را دووای خویندنه وهی کتیبی
ده مهندیه کی پر سه ره شه گه رم ده بی. زور بنه ده مهندیه کی نه و
شده وانه، به قسدکه ای «س» کب ده بی،.. سه باره ت به خور
با به تیکی خویند بیوو، هم سو شم وی له و شه وانه
هه ره دیوو و نه وه. گوایه دووای نه ونده ملیون ساله که خور
تیشک بمه وی ده دات لی ده پرسن: نایا تیشک بمه وی داده،
نه ویش و هرام ده دات وه: وا بزانم نهستیره بیه کی وا همیه که
تیشکم بیهی دایی.. پیشخرزمته که قاپه شیره شیره کمه و کاسه
به فره خوایه کی بو هینابووم، قاپه که گه بشتبوه نیوهی، بلام
سار دوسری سرمه که کولی به بعنجه مهیه که دا بیون، تینی
گه رمیه که نه ولی.. سوکه ده دام، تبله کی جگمه که دش
خه ریک بورو،: جگمه ره دارمال ده بیوو.. ثه مجاہریان
هر که چاوم هملبر و نیگام هواله رینگاکه ده ره وه کرد،
نه مزانی پالشیزه شیک له کوییه وه کو پیره هملویه که نه وکی
رینگاکه نیسته وه، تا خوی کرده ژووره وهی ناوینه به نده کانه وه
چاوم لی نه تروکاند، پالشیزه کی پهش تا خوار نه زن وهی له بیر
بوو، میلوانه کهی نیوهی چه ناگهی گرتیووه، چاویلکه یه کی
خری له چاوم بیو، له زیز شووشه کانیه وه چاوه خوله میشیه کانی
تر و سکمیه کی سه بیریان تی زابوو، ترو سکمیه که ده که هیچ واتایه ک
نه گه بینه، ته نهایه نه میدبر وای نه بی، چوار چیسوه خره کهی

سروچاوی لژیز پسته که و سوور کرد، سرمه نوی
ده سره کی ده هینا و ده و پلی سریمه و .. به ده ولسویکی
پهنه وه لیم پرسی:
- دوا قوناغت کوئی به ..?
- دو سی روز ده بی له نخوشخانه که ئیزیان داوم، ده سا
خانیک، يان خمراباتیک ده که مه هیلاتا و همار، يان گلکو ..
هر نهوند خوم پی گیرا، يان به ته اووه تی بی تارامی له شی
ده زیارن ده کردم، هل سام، بینگایه کی نهیمه و مالناوی له
«ثانا سر گیفنا» که کرد، بی نهوه مالناوی له کابرا پالتوره شه که
بکم، ئویش قاپه شیره شیره که فت کردیبو، بزیه کی سره
هر گانه له چاوانی را ده دره و شایوه. به لتردان له ده رگای خانووه
سیه که ناوه دیو بوم، له ده ره کزه بایه سره کی ده بند که
بر بده کانی بنه جی مهیه کی بونه ده کرا، بزیه بی پروا بوم ..
هر که گیشتمه سرجاده که و نه گېشتم، ئاوریکم به ره
خانووه سیه که دایه وه، کابرا پالتوره شه که به ده سه ماکرنه وه
له ناوه راستی خانووه سیه که، دهستیکی مالناوی بونه
ده لته کاندم، منیش بزیه کی بی تام گرتی و به کاوه خزووه به
دهستی چپه بوم سنه وه، همتا چاوم لی لاکه ل بوم
سه مايه کی نه شازی ده کردو دهستی بونه ده لته کاندم، هر لموساته
وه کو دلم خورپه کی تی که و تی، هستم کرد سه مای
سره مه رگه، ده لین بنا ده هر که له سره مه رگا بی له سر
نوبن دا له فرقتنی ده کا، ثم سره مه رگه کیشی له گه ل خلکی
تر جیاواز بوم .. دووا قسمی و کو زنگی کلیسا یک له میحرابی
میشکما ده زینگایه وه (ده بی دیواره کان به سر بر و خینین،
دیواره کان به سر بر و خینین ..).

* * *

که رکووک / سرمه تای ۱۹۸۸

(*): وته کی چیخوونه له چیز کی «ژوری ژماره ۶» دا
هاتووه ..

نم کیه گوره بیهی له بردہ می داینابوو، نهختی چاولکه کمی
مه نبری، به دنگیکی که رخمه و تی:

- دو سالم له نخوشخانه - توینه - به سر بر ده ..
سربنکی که مه رخمه میم بونه لقاندو بونه روون بونه. گه رچی
له بدم گران بونه ئاوها دانی پیا بنی، وکو دان به ئاوانیکی
گوره دا بنی که کردیمه تی وا بوم ..

- دوای نهوهی له - سه خالین - که قووتار بوم، نهنجا بدرو
سه خالینی نخوشخانه توینه ..

- هممو له سه خالین له دایک بووین، ئەنجامیش له سه خالین
ده مرین ..

کابرا پالتوره شه که و تی:

- ته نیا بی به نهواوه تی توی رو و خاندو ..

- چون دزنانی هست به ته نیای ده کم ..?

- هممو نخوشیک هر زوو له سروچاوی مروف دا دیار
ده که وی ..

- مامونتای ..?

کابرا پالتوره شه که و تی:

- نه خیر .. کوئیجی یاسام ته او و کردو ..

- ئىستا ..?

- بەرەلام .. سەعلۇوك ..

- بەلام .. سەعلۇوك کەسانی که لە مىردو ياخى و رەوشت
بەر زو سوارچاڭن ..!؟

- بەلنى .. راسته (بەزیه کی ته و ساویه و تەمەی و ت) ..

- کەوانە کوا ئەسپە کەت؟

- له ریزه کیوهی بە رانبرت هەللىراو هەپرون بە هەپرون بوم
(دهستی بونه ریزه کیوهی کی بە رانبر خانووه سیه که دریزگرد) ..

به ته اووی سەرگەرم بیوو و لە بەر خۆیه و دەپووت، بەلکو نهوهی
له دەمی دەھاتە دەرەوە دەگەیشى گویم: بوم روون بوم
رۇشنبىرىکى ئاسالى نىيە بىگە لە دەم دەپوو دیار بوم زۇرىش

دەخونىتىدۇ، ئەم قسانەی کە بە چاکى گویم لى بوم وقى:-

- كازانلىرىكى دەلنى .. دەبىن بە سر دیواره کان برو خىنین،
ئەگەريش چەندان سەر دادەزى بەلام سەرەنچام دیواره کان

ھەرس دىنن .. چاوم بېرىسۈو «ثانا سر گیفنا» کی بە رانبر،
کابرا پالتوره شه کە دىسانەوە كۆكە كۆكى بى كەوت، خوين